



Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. ŻURAWIA 4 skr. pt. 24

00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-04; 29-35-69

Telefon dyżurny 21-34-34

ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41

Telex: 816-436

BD/96/17/89

NASTROJE SPOŁECZNE W KWIETNIU 1989 ROKU

Komunikat z badań

Warszawa kwiecień 1989 r.

Badania CBOS-u wskazują, że pierwszy kwartał 1989 roku, to z jednej strony okres pogarszających się ocen sytuacji gospodarczej i politycznej kraju, z drugiej zaś wzrastających nadziei na poprawę ich stanu. Optymizm co do rozwoju sytuacji w Polsce, związany głównie z rozmowami przy "okrągłym stole", znalazł częściowe potwierdzenie w wynikach sondażu przeprowadzonego bezpośrednio po ich zakończeniu¹. W porównaniu ze styczniem i marcem wyraźnie zmieniły się oceny i prognozy sytuacji politycznej (rys.1 i 2). Wprawdzie w dalszym ciągu najliczniejsza jest grupa oceniających jej obecny stan jako "ani dobry, ani zły" (44,3%), ale w porównaniu z początkiem roku wzrósł odsetek badanych uznających ją za dobrą (24%; tab.1) i przewidujących jej poprawę (45,4%; tab.2). Tak dobrych prognoz rozwoju sytuacji politycznej kraju nie obserwowaliśmy od listopada 1987 roku. Mówiąc o nastrojach wśród Polaków, badani nadal często dostrzegali napięcie społeczne (73,3% wskazań), rzadziej jednak niż w styczniu i marcu (tab.3). Obecnie częściej też niż w poprzednich miesiącach twierdzili, że nasze społeczeństwo żyje w poczuciu spokoju (19,7%), rzadziej zaś przewidywali, że będzie narastał niepokój, zwiększy się napięcie² (19,4%; tab.4). Odmiennie przedstawiają się oceny badanych dotyczące sytuacji gospodarczej kraju. Nadal prawie powszechnie badani określali ją jako złą (88,1%; tab.1), 28,8% było przekonanych, że nie ulegnie on poprawie, zaś 23,6% obawiało się dalszego pogorszenia (tab.2).

Wiele niepokoju budzi sytuacja materialna społeczeństwa. Większość ankietowanych uważała bowiem, że warunki życia ludzi są złe (76,0%; tab.1) i co więcej, częściej przewidywano ich pogorszenie (37,5%) niż poprawę (21,7%; tab.2). Podobnie jak w styczniu i marcu wśród respondentów dominowali ci, którzy patrzyli na przyszłość kraju zarówno z nadzieją, jak i obawą (58,3%), zmalała natomiast grupa pesymistów (spoglądających w przyszłość z obawą - 26,1%; tab.5).

¹ Sondaż pod hasłem "Po zakończeniu obrad <<okrągłego stołu>>" realizowano w dniach 6.10.04.1989 r. na reprezentatywnej, 1493 - osobowej próbie dorosłej ludności Polski.

² Na pytanie odpowiadało 1388 osób.

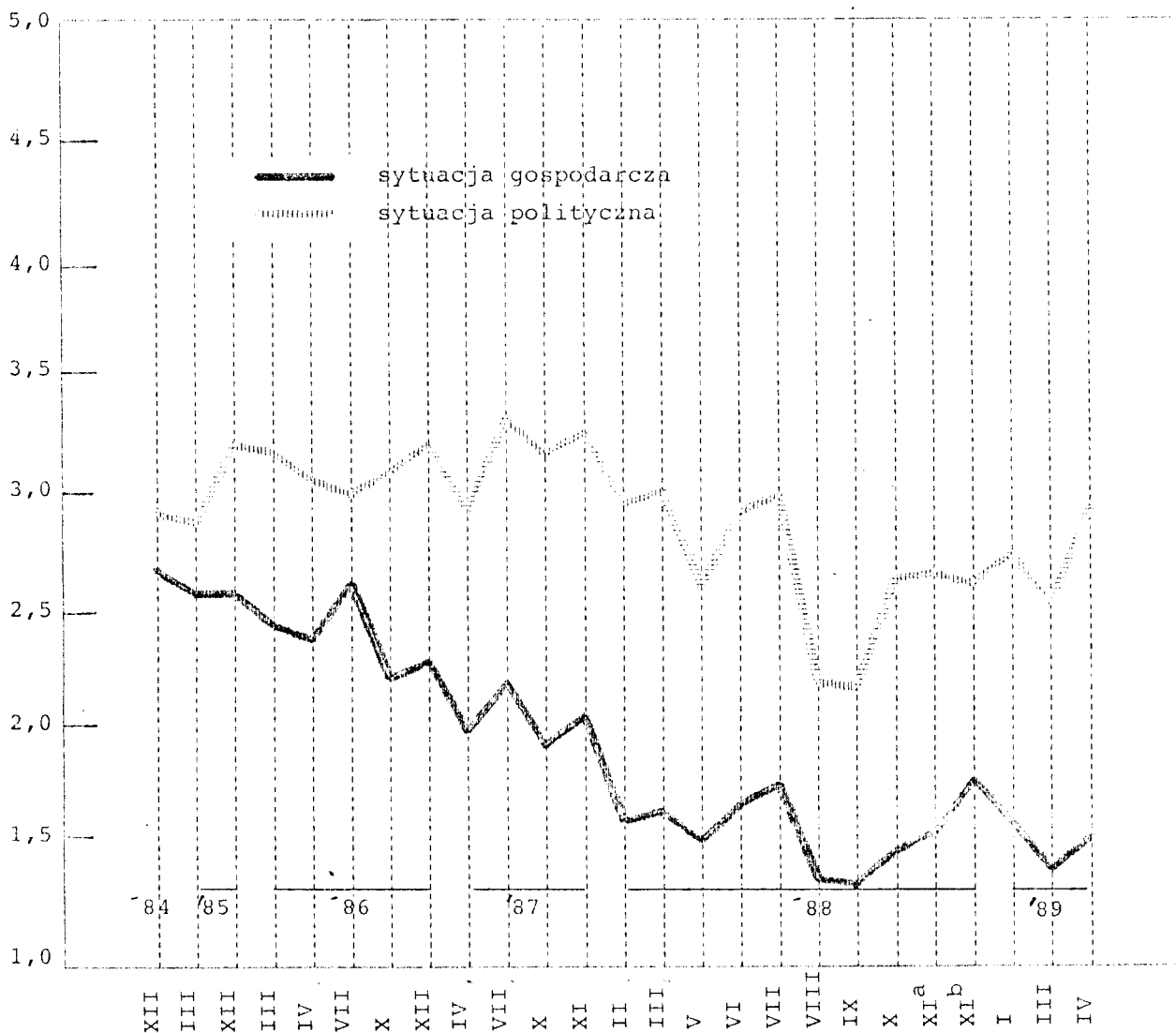
Można zauważyć dalsze zmiany w preferencjach politycznych badanych. Wzrosło przekonanie, że działalność "Solidarności" (tab.6) i Lecha Wałęsy (tab.7) dobrze służy społeczeństwu i jest zgodna z jego interesami (odpowiednio 74,4 i 81,9%). Na tym samym poziomie co w styczniu i marcu kształtuje się zaufania do rządu (56,8%), PZPR (25,8%) oraz przeciwników ustroju (socjalizmu, PZPR) - 16,1%. Nieco rzadziej pozytywnie oceniano pracę premiera M.Rakowskiego (63,9%) oraz I sekretarza PZPR i przewodniczącego Rady Państwa W.Jaruzelskiego (48,9%). Zdecydowanie zmniejszyło się natomiast społeczne poparcie dla związków zawodowych - odsetek aprobujących je osiągnął wartość najniższą z odnotowanych w ciągu ostatnich kilku lat - 42,7.

Poprawa ocen klimatu politycznego kraju i optymistyczne prognozy jego rozwoju wynikają zapewne z nadziei na pozytywne skutki legalnej działalności "Solidarności". Ponad połowa badanych uważała, że przyniesie ona Polsce korzystne efekty - blisko 13% twierdziła, że same korzyści (wśród zatrudnionych w gospodarce 13,4%), a ponad 40%, że więcej korzyści niż strat (odpowiednio 41,9%; tab.8). W porównaniu z początkiem roku nie zmieniły się przewidywania respondentów co do liczebności przyszłych jej szeregów - ich zdaniem będzie to 54% społeczeństwa (zatrudnieni w gospodarce uspołecznionej szacują, że będzie to 55%). W porównaniu z marcem zmniejszyła się jedynie grupa tych (35,4%), którzy twierdzą, że do organizacji tej wstąpi 60-70% społeczeństwa (tab.9). W ciągu miesiąca wzrósł odsetek deklarujących chęć wstąpienia do "Solidarności" - wśród ogółu badanych wynosi on ok. 38, a zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej ok. 47% (tab.10).

W okresie styczeń-kwiecień zmieniły się przewidywania badanych co do udziału społeczeństwa w wyborach do Sejmu. W styczniu frekwencję wyborczą szacowano na 55%, w marcu na 57%, a obecnie na blisko 62% elektoratu. Wzrosła również liczba osobistych deklaracji - 78,5% twierdzi, że na pewno lub prawdopodobnie weźmie udział w wyborach (tab.11).

Wydarzenia minionych miesięcy, a zwłaszcza zakończenie rozmów przy "okrągłym stole", wpłynęły na zmianę nastrojów społeczeństwa. W drugi kwartał 1989 ankietowani wkraczają zatem pełni niepokoju o stan gospodarki, a co za tym idzie o warunki materialne, natomiast spokojniejsi o sytuację polityczną kraju.

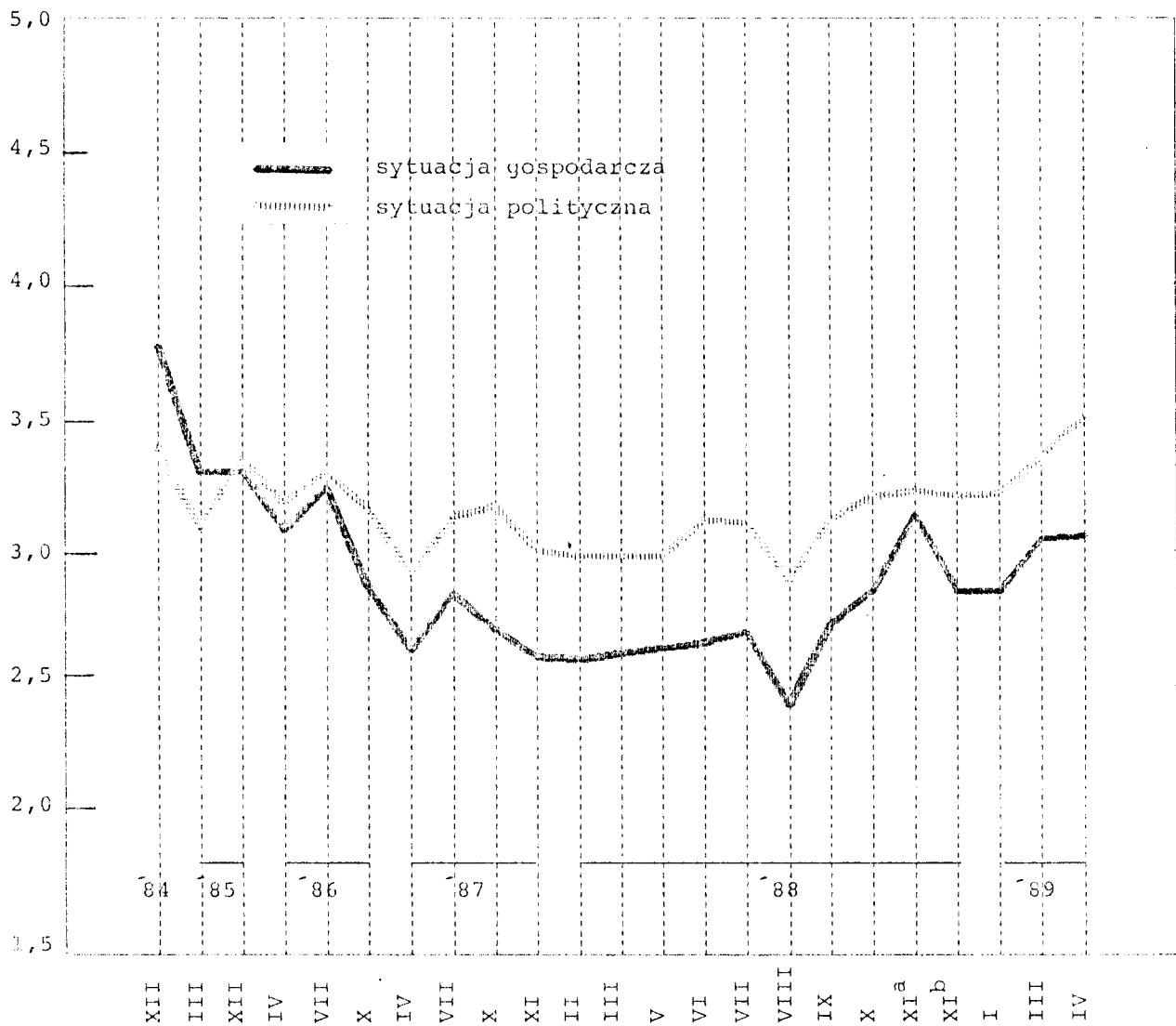
średnia
ocen



Rys. 1. Ocena sytuacji politycznej i gospodarczej (1 - zdecydowanie zła, 2 - raczej zła, 3 - ani dobra, ani zła, 4 - raczej dobra, 5 - zdecydowanie dobra).

Uwaga: W listopadzie '88 zrealizowano dwa badania (na rysunkach oznaczono je literą "a" i "b"). Pierwsze (a) w dniach 10-13, drugie (b) w dniach 24-29.

średnia ocen



Rys. 2. Przewidywania co do rozwoju sytuacji politycznej i gospodarczej w najbliższych dwóch latach (1 - zdecydowanie się pogorszy, 2 - nieznacznie się pogorszy, 3 - pozostanie bez zmian, 4 - nieznacznie się poprawi, 5 - zdecydowanie się poprawi)

Tabela 2

w procentach

Przewidywany kierunek zmian	Respondenci według terminów badań													
	XI '87	II '88	III '88	V '88	VI '88	VII '88	VIII '88	IX '88	X '88	10-13 XI '88	24-29 XI '88	I '89	III '89	IV '89
<u>Sytuacja gospodarcza</u>														
Zdecydowanie się poprawi	1,6	1,1	1,17	1,07	0,8	0,8	0,2	0,3	1,2	1,7	1,3	0,6	0,9	0,7
Nieznacznie się poprawi	23,0	19,6	20,0	17,7	20,1	18,8	12,5	18,5	18,5	32,7	35,2	26,7	33,0	31,6
Pozostanie bez zmian	21,4	18,5	18,9	16,7	19,3	18,0	12,3	18,2	23,4	31,0	33,9	26,1	32,1	30,9
Nieznacznie się pogorszy	19,0	27,1	24,4	28,7	25,4	29,5	23,8	29,3	29,5	28,0	21,5	26,1	27,3	28,8
Zdecydowanie się pogorszy	32,2	28,7	29,4	30,0	29,7	29,3	32,3	23,3	23,6	13,6	19,3	20,5	19,6	20,1
Trudno powiedzieć	45,4	42,1	41,5	40,1	39,7	37,9	46,0	31,9	7,3	4,8	7,1	9,2	4,7	3,5
	13,2	13,4	12,1	10,1	10,0	8,6	12,7	8,6	15,0	20,9	16,9	17,4	15,5	15,9
	11,9	11,0	14,0	13,6	14,7	13,8	17,7	20,3	15,0	20,9	16,9	17,4	15,5	15,9
<u>Sytuacja polityczna</u>														
Zdecydowanie się poprawi	1,2	0,8	1,0	1,0	1,4	0,9	0,3	0,5	1,7	1,0	2,2	1,3	2,0	3,5
Nieznacznie się poprawi	22,0	18,5	17,7	16,5	23,1	22,9	15,7	25,6	28,1	26,4	32,2	33,5	39,3	45,4
Pozostanie bez zmian	20,8	17,7	16,7	15,5	21,7	22,0	15,4	25,1	28,1	27,4	30,0	32,2	37,3	41,9
Nieznacznie się pogorszy	43,1	49,0	51,6	52,9	49,8	50,2	43,3	37,8	45,4	44,3	37,3	32,7	35,1	31,8
Zdecydowanie się pogorszy	16,6	12,0	13,4	13,2	10,7	11,3	16,2	11,7	10,0	7,6	10,7	11,1	8,0	4,8
Trudno powiedzieć	19,9	16,4	16,9	16,1	12,6	12,8	20,5	14,2	14,2	9,1	12,7	13,6	9,5	5,7
	3,3	4,4	3,5	2,9	1,9	1,5	4,3	2,5	1,5	1,5	2,0	2,5	1,5	0,9
	14,2	16,3	15,7	14,4	14,4	14,2	20,4	22,4	13,2	18,0	17,5	20,2	16,7	17,1
<u>Warunki materialne</u>														
Zdecydowanie się poprawi	-	-	-	1,1	-	-	-	-	-	0,9	-	0,9	-	0,5
Nieznacznie się poprawi	-	-	-	11,6	-	-	-	-	-	24,4	-	18,2	-	21,7
Pozostanie bez zmian	-	-	-	10,5	-	-	-	-	-	23,5	-	17,3	-	21,2
Nieznacznie się pogorszy	-	-	-	32,2	-	-	-	-	-	30,6	-	24,7	-	24,3
Zdecydowanie się pogorszy	-	-	-	23,4	-	-	-	-	-	11,6	-	19,5	-	26,6
Trudno powiedzieć	-	-	-	16,0	-	-	-	-	-	8,2	-	17,6	-	10,9
	-	-	-	16,8	-	-	-	-	-	25,2	-	19,7	-	16,5

Tabela 3

w procentach

Odpowiedzi na pytanie: "Czy Pana(i) zdaniem w społeczeństwie naszym odczuwa się obecnie spokój i odprężenie, czy też raczej niepokój i napięcie?"	Respondenci według terminów badań															
	XII '84	III '85	XII '85	IV '86	VII '86	X '86	IV '87	VII '87	XI '87	II '88	III '88	V '88	10-13 XI '88	I '89	III '89	IV '89
Całkowity spokój	0,8	2,0	2,8	2,7	3,1	4,6	1,5	2,7	0,9	1,2	1,1	0,3	0,9	0,7	0,1	0,7
Raczej spokój	32,8	29,7	38,7	31,5	49,9	40,6	29,0	39,9	12,1	16,5	14,5	7,7	14,3	8,9	4,5	19,0
Pewne napięcie	49,7	48,2	40,8	47,6	38,5	39,6	51,6	38,2	59,8	56,3	58,6	62,2	60,6	60,1	56,1	59,6
Bardzo duże napięcie	6,9	9,5	5,3	8,0	4,1	4,6	11,5	4,8	22,1	16,2	16,7	18,7	11,5	19,1	37,4	13,7
Trudno powiedzieć	9,4	10,5	11,8	10,0	4,2	10,1	6,2	14,4	4,9	9,8	9,1	11,1	12,7	10,9	1,9	7,0

Tabela 4

w procentach

Prognoza nastrojów w najbliższych miesiącach	Respondenci według terminów badań				
	V '88	10-13 XI '88	I '89	III '89	IV '89
Będzie następowało uspokojenie	12,7	9,4	6,9	11,2	18,3
Nie będzie większych zmian	45,0	43,4	33,3	36,9	45,8
Będzie narastał niepokój, zwiększy się napięcie	26,5	27,4	43,8	35,5	19,4
Trudno powiedzieć	15,7	19,4	15,9	16,1	15,8

Uwaga - Na pytanie odpowiadało w V '88 - 1324, XI '88 - 1303, I '89 - 1333, III '89 - 1469, IV '89 - 1388 osób.

Tabela 5

w procentach

Odczucia co do przyszłości kraju	Respondenci według terminów badań							
	V '88	VIII '88	X '88	10-13 XI '88	24-29 XI '88	I '89	III '89	IV '89
Nadzieja	12,8	8,8	13,7	14,1	20,8	14,7	9,3	15,7
Nadzieja, ale i obawa	47,6	40,1	50,7	59,6	49,7	48,4	53,7	58,3
Obawa	39,2	50,1	35,6	26,0	29,1	36,7	36,7	26,1

Tabela 6

Instytucje i organizacje	Ocena działalności według terminów badań											
	XII '85	VII '86	XII '86	VII '87	XI '87	II '88	V '88	VIII '88	XI '88	I '89	III '89	IV '89
Rząd, Rada Ministrów PZPR Związki zawodowe ^{a)} Pracownicy ustroju (socjalizmu, PZPR) "Solidarność"	77,1	71,6	69,9	72,7	63,0	51,5	51,4	33,6	72,4	56,9	56,5	56,8
	52,6	56,4	49,5	53,1	44,3	34,4	35,4	26,6	38,0	26,2	26,6	25,8
	58,3	57,6	56,3	50,6	47,3	52,2	56,6	48,6	59,9	56,8	60,1	42,7
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19,9
Rząd, Rada Ministrów PZPR Związki zawodowe ^{a)} Pracownicy ustroju (socjalizmu, PZPR) "Solidarność"	13,2	18,3	17,2	15,2	24,0	34,7	33,8	51,3	15,1	28,6	32,0	27,8
	28,2	26,9	30,8	26,3	37,0	45,8	42,4	52,1	42,9	53,8	55,0	52,7
	23,1	24,3	23,9	25,1	30,5	27,9	24,4	29,9	23,7	25,4	22,9	36,1
	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	48,4	44,7
a) Od kwietnia pytano o związki zawodowe skupione w OPZZ												

Tabela 7

Osobistości z życia publicznego kraju	Ocena działalności															
	zgodna z interesami społeczeństwa						niezgodna z interesami społeczeństwa									
	XI '87	II '88	V '88	VIII '88	XI '88	I '89	III '89	IV '89	XI '87	II '88	V '88	VIII '88	XI '88	I '89	III '89	IV '89
W. Jaruzelski	73,2	67,9	64,4	52,6	67,4	51,7	51,8	48,9	15,2	18,9	20,5	31,6	20,6	32,4	29,3	31,7
M. Rakowski	-	-	-	-	69,9	65,3	67,3	63,9	-	-	-	-	12,8	19,0	20,2	20,9
L. Wałęsa	18,5	24,1	23,8	25,7	44,8	65,6	79,2	81,9	43,4	40,7	43,2	44,7	31,5	13,3	7,1	5,5

w procentach

Tabela 8

w procentach

Odpowiedzi na pytanie: "Co przyniesie Polsce zalegalizowanie <<Solidarności>>?"	Respondenci z próby ogólnopolskiej					
	ogółem			zatrudnieni w gospodarce uspo- łecznionej		
	XI '88	I '89	IV '89	XI '88	I '89	IV '89
Same korzyści	4,9	9,5	12,7	6,0	9,9	13,4
Więcej korzyści	23,6	38,1	40,5	25,8	43,3	41,9
Tyle samo korzyści co strat	17,1	13,3	15,4	18,5	13,6	16,6
Więcej strat	16,9	6,5	3,3	17,7	6,3	4,2
Same straty	4,8	0,7	0,3	4,4	0,8	0,3
Trudno powiedzieć	32,7	31,6	27,4	27,5	25,9	23,2

Tabela 9

w procentach

Odpowiedzi na pytanie o liczebność szeregów "Solidarności" po jej reaktywowaniu	Respondenci z próby ogólnopolskiej					
	ogółem			zatrudnieni w gospodarce uspołecznionej		
	I '89	III '89	IV '89	I '89	III '89	IV '89
Nikt	0,3	0,2	0,2	0,4	0,1	0,4
10-30	15,2	16,0	12,3	15,3	17,7	11,7
40-50	32,1	36,1	38,2	29,1	35,2	36,1
60-70	36,6	44,2	35,4	41,1	36,1	37,4
80-100% społeczeństwa	13,2	11,0	12,1	14,2	11,8	13,6

Tabela 10

w procentach

Deklaracje responden- tów dotyczące wstą- pienia do "Solidar- ności"	Respondenci z próby ogólnopolskiej					
	ogółem			zatrudnieni w gospodarce uspołecznionej		
	I'89	III'89	IV'89	I'89	III'89	IV'89
Wstąpię, jeśli bę- dzie ona tylko zwią- kiem zawodowym	17,3	16,0	20,0	23,1	21,0	25,4
Wstąpię, jeśli bę- dzie organizacją o charakterze po- litycznym	3,6	2,4	1,5	4,3	3,8	1,4
Wstąpię niezależnie od tego, jaki będzie miała charakter	16,9	15,2	16,6	21,4	17,9	20,7
Nie wstąpię	38,7	46,8	44,5	30,1	36,6	36,4
Jestem przeciw le- galizowaniu "Solidarności"	4,2	3,7	2,1	3,4	3,6	1,8
Trudno powiedzieć	17,9	15,7	15,1	17,2	16,8	13,7

Tabela 11

w procentach

Odpowiedzi na pytanie o udział w tegorocznych wyborach do Sejmu	Deklaracje udziału w wyborach do Sejmu		
	I'89	III'89	IV'89
Na pewno wezmę udział	31,4	30,5	38,0
Prawdopodobnie wezmę udział	39,3	40,9	40,5
Prawdopodobnie nie wezmę udziału	17,7	19,0	12,0
Na pewno nie wezmę udziału	10,9	9,4	9,2